

תעיון הישועה

התנועה לתרבות ישראל

גליון פ"ה לפרשת צו י"ז אדר ב' תשס"ג

להנהגת היחיד

זריזים מקדימים ללבוש תכלת מלכות

הרב צפניה דרורי רב העיר קרית שמונה

זלמן אוירבך זצ"ל לידידנו רב הפעלים מחבר ספר התכלת הרב בורשטיין שליט"א, שכל מה שהיה צריך להוכיח על התכלת החדשה, כבר הוכח.

גם מו"ר הרב הראשי לשעבר עודד את התלמידים המחזיקים במצוות בתכלת. כל המחזה של התחדשות התכלת בדורנו, יש בו בשורת גאולה כמו שכתב בזוהר תרומה. תכלה דא יומא תנינא איצטבע בב' גוונים סומק ואוכס... המשך בתרגום: תכלת שהוא מלכות, מצד הדין. והוא צבוע בשני גוונים – אדום ושחור. ותכלת האדום שלה נלקחה מיום ב' ממש. שהאדום הוא כצבע האש והוא אלוקים. ותכלת יוצא מגוון זה האדום וכשירד למטה מתרחק צבע האדום, ונכנס למקום שהוא ים (דהיינו המלכות) ומצטבע שם צבע תכלת. הוא אלוקים (שהוא במלכות) אבל הדין שלו אינו חזק כראשון (דהיינו השם אלוקים שבשמהל) (סולם תרומה תכט).

לכאורה בזמן הזוהר ידעו את שנוע לאנשי המחקר במקרה רק לפני 15 שנים – שמן הארגמן יוצא תכלת. התכלת נוצר מתהליך שבתחילה נראה בגיזת הצמר גוון האדום בתוך הסגול ואז מידת הדין יורדת בשמש מצורתה האדומה והקשה ומתרככת בתכלת – בישועת ישראל. ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות – תכלת. האר"י אמר שהתכלת תתגלה מחדש כשיפתחו שערי חכמה.

כתב הרמב"ם בהלכות ציצית פרק ב' "קשה עונש מי שאינו מניח לבן יותר מעונש מי שלא הניח תכלת. לפי שהלבן מצוי לכל, והתכלת אינו מצוי בכל מקום ובכל זמן". והיום שהתכלת מצוי זריזין מקדימים למצוות!?

ישראל מחבבין את המצוות. ובמיוחד את מצוות ציצית שנאמר בה "וראיתם אותי" (את פתיל התכלת) וזכרתם את כל המצוות ה'.

במנחות מג: אמרו שקולה מצווה זו כנגד כל המצוות כולם. ורשב"י אמר: כל הזריז במצווה זו זוכה ומקבל פני שכינה. זריזות פרושה לרדוף אחרי המצווה ולקיימה בדקדוק. אי אפשר לקיים מצוות ציצית בשלמות בלי תכלת. מי שמכוסה בטלית ללא תכלת כמוהו כמי שמעטר עצמו בתפילין של יד בלי תפילין של ראש.

עד ימי רבינא אנו שומעים על תכלת בישראל, עד שפסקה לגמרי בזמנו של רבינא. ר' יהושע מקוטנא, בשו"ת ישועות מלכו, מסביר כי רק אחרי שהוכרעה ההלכה כדברי חכמים שתכלת אינה מעכבת, הורו, מאז שאין להסתכן עוד בשביל מציאת התכלת. ומאז "נגנזה התכלת לעתיד לבא".

ר' יהושע מקוטנא היה ראש המדברים נגד התכלת של רדזין. אמנם ראה הגאון ר' יהושע מקוטנא את העיסוק בחידוש התכלת כבשורת גאולה, אליה הוא נכסף בכל מאורו ונפש. אבל הוא דחה את זיהוי הדיוגן – כחלזון. כי הדיוגן לא היה מעולם דג מבוקש, שמתעשרים ממנו. ואילו חלזון התכלת העשיר את השבט זבולון. כמו שזכר בברכת משה. ומעל הכל הפריעה לר' יהושע מקוטנא שיטת רש"י במנחות שפוסלת את זיהוי הדיוגן כחלזון. לא יתכן לחדש את התכלת קובע שו"ת ישועות מלכו בדיוגן של רדזין שלפי רש"י איננו יכול להיות החלזון. לפיכך לחס ר' יהושע מקוטנא בכל כוחו מלחמתה של תורה, נגד תכלת של רדזין. הוא עשה זאת בנועם רב ובכבוד לטהרת כוונתם של המבקשים לחדש את התכלת. בעל הישועות מלכו כותב בתשובתו שאם ימצא החלזון שיתאים לפשט הסוגיות

הוא ילבש טלית עם תכלת כזו.

והנה לפני כמה שנים נמצא חלזון הארגמן והוא מחומרי הצביעה היקרים בעולם שהעשיר מממלכות. נדמה לי שלא חסר כלום לוודאות זהותו של חלזון התכלת. תכונותיו מתאימות לכמעט כל דבר שזכר בדברי ראשונים ואחרונים. הוא נמצא בשבט זבולון והיה יקר המציאות. ההגדרות מתאימות להפליא לכל הכתוב בתשובותיו של ר' יהושע מקוטנא ועונים לדרישות ההלכה.

מי שהעלה חשש לאיסור בלבישת תכלת רדזין היה הרב מבריסק, הגאון ר' יוסף בר סולוביצקי. הוא חשש שמה היתה גזירה שלא פורש טעמה שאסרה ללכת עם תכלת. אחרת, אמר, כיצד נסביר את העלמה של התכלת מסוף תקופת התלמוד הבבלי. (כנראה לא קיבל את סברת ר' יהושע מקוטנא שהבאתי תחילה). אבל הוסיף הרב מבריסק בענותו הרבה, אם יביאו לו ראיה למה נפסקה התכלת, אם משום שלא יכלו להשיג את החלזון, או בגלל שלא ידעו איך לצבוע בו, או אז הוא עצמו יטיל ציצית תכלת בבגדו (שהרי יתברר בכך שלא נגזרה בזה שום הלכה).

והנה גם לשאלת הרב מבריסק נמצאה תשובה אצל חוקרי התקופה והיסטוריה של הדגה הימית. בשנת 380 לספירתם, בתקופת רבינא, שבה קבע ר' יהושע מקוטנא שנפסקה ההלכה לא להסתכן יותר בהשגת הפרפור לצביעת התכלת. באותה תקופה יצא איסור של מלכות קונסטנטינופול שאסור לצבוע בפרפור כי אם רק במצבעות ממלכתיות. גזירה זו התקיימה עד שנת 1400 לספירתם, והיא כללה את כל אזורי החלזון בארץ. הנה גם הגאון מבריסק קיבל את התשובה הראויה, גזירה המצבעות הממלכתיות מנעה את האפשרות לצביעה יהודית לפי כל דיני "לשמה" בתהליך הכנת הצבע לציצית, ולכן פסקה התכלת מישראל. היום שהתגלתה התכלת, כפשט הסוגיות. ראשי מרביצי התורה, חברי בית הדין הגדול. פוסקים בירושלים ומדקדקים בבני ברק תולים בבגדים את התכלת החדשה. ועמהם אלפי צעירים שמבשרים את הגאולה בתכלת של מלכות בבגדיהם. וכבר אמר הגאון ר' שלמה